

9. Lineární nezávislost, báze vektorového prostoru

Lineární závislost a nezávislost

Cv. 9.1 Zjistěte zda jsou vektory z $\mathbb{R}^3$ lineárně nezávislé:

(a) $(2, 3, -5)^T, (1, -1, 1)^T, (3, 2, -2)^T$.

(b) $(2, 0, 3)^T, (1, -1, 1)^T, (0, 2, 1)^T$.

Řešení:

Vektory $x_1, \dots, x_k$ jsou lineárně nezávislé, pokud jediná lineární kombinace

$$\sum_{i=1}^k \alpha_i x_i = 0$$

má všechny koeficienty $\alpha_1 = \dots = \alpha_k = 0$. Problém nalezení koeficientů této lineární kombinace převedeme na hledání řešení soustavy lineárních rovnic.

(a) Hledáme koeficienty $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3 \in \mathbb{R}$ takové, že

$$\alpha_1 \cdot \begin{pmatrix} 2 \\ 3 \\ -5 \end{pmatrix} + \alpha_2 \cdot \begin{pmatrix} 1 \\ -1 \\ 1 \end{pmatrix} + \alpha_3 \cdot \begin{pmatrix} 3 \\ 2 \\ -2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}.$$

Převedením na řešení soustav lineárních rovnic dostáváme

$$\left(\begin{array}{ccc|c} 2 & 1 & 3 & 0 \\ 3 & -1 & 2 & 0 \\ -5 & 1 & -2 & 0 \end{array} \right).$$

Jediným řešením této soustavy je vektor $(0, 0, 0)^T$, vektory jsou proto lineárně nezávislé.

(b) Opět sestavíme soustavu rovnic

$$\left(\begin{array}{ccc|c} 2 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & 2 & 0 \\ 3 & 1 & 1 & 0 \end{array} \right),$$

kterou převedeme na odstupňovaný tvar

$$\left(\begin{array}{ccc|c} 2 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & 2 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \end{array} \right).$$

Soustava má tedy i netriviální řešení a vektory jsou proto lineárně závislé. Pro úplnost doplníme, že množina řešení soustavy je $\{(-x_3, 2x_3, x_3)^T; x_3 \in \mathbb{R}\}$. Tedy například pro $x_3 = 1$ máme

$$-1 \cdot \begin{pmatrix} 2 \\ 0 \\ 3 \end{pmatrix} + 2 \cdot \begin{pmatrix} 1 \\ -1 \\ 1 \end{pmatrix} + 1 \cdot \begin{pmatrix} 0 \\ 2 \\ 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}.$$

Cv. 9.2 Necht' u, v, w jsou lineárně nezávislé vektory z vektorového prostoru V nad $\mathbb{R}$. Rozhodněte, zda-li jsou následující množiny lineárně nezávislé.

- (a) $\{u, v, o\}$,
- (b) $\{w, v, u\}$,
- (c) $\{u, u + v, u + w\}$,
- (d) $\{u - v, u - w, v - w\}$.

Řešení:

- (a) Lineárně závislé, neboť

$$0 \cdot u + 0 \cdot v + 1 \cdot o = o.$$

- (b) Lineárně nezávislé, neboť jsou to ty samé vektory, jenom v jiném pořadí. Změnou pořadí se lineární (ne)závislost vektorů nemění (proč?).
- (c) Zde už to očividně není, tak postupujeme obdobně jako v předchozím cvičení 9.1. Hledáme koeficienty $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3 \in \mathbb{R}$ takové, aby

$$0 = \alpha_1 u + \alpha_2(u + v) + \alpha_3(u + w) = (\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3)u + \alpha_2 v + \alpha_3 w.$$

Protože u, v, w jsou lineárně nezávislé, musí být $\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3 = 0$, $\alpha_2 = 0$ a $\alpha_3 = 0$ a tedy i $\alpha_1 = 0$. Proto je množina vektorů $\{u, u + v, u + w\}$ lineárně nezávislá.

- (d) Obdobně jako v předchozím případě hledáme $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3 \in \mathbb{R}$ takové, že

$$0 = \alpha_1(u - v) + \alpha_2(u - w) + \alpha_3(v - w) = (\alpha_1 + \alpha_2)u + (-\alpha_1 + \alpha_3)v + (-\alpha_2 - \alpha_3)w.$$

Z lineární nezávislosti u, v, w dostáváme soustavu

$$\begin{aligned} \alpha_1 + \alpha_2 &= 0, \\ -\alpha_1 + \alpha_3 &= 0, \\ -\alpha_2 - \alpha_3 &= 0. \end{aligned}$$

Řešením této soustavy je množina $\{(\alpha_3, -\alpha_3, \alpha_3)^T; \alpha_3 \in \mathbb{R}\}$. Množina $\{u - v, u - w, v - w\}$ je tedy lineárně závislá, např. pro $\alpha_3 = 1$ máme

$$1 \cdot (u - v) - 1 \cdot (u - w) + 1 \cdot (v - w) = o.$$

Cv. 9.3 Necht' V je vektorový prostor nad tělesem $\mathbb{T}$ a mějme dvě množiny vektorů $X \subseteq Y \subseteq V$. Rozhodněte, která z následujících tvrzení jsou pravdivá:

- (a) Je-li X nezávislá, pak je Y závislá.
- (b) Je-li X nezávislá, pak je Y nezávislá.
- (c) Je-li X závislá, pak je Y závislá.
- (d) Je-li Y nezávislá, pak je X nezávislá.
- (e) Je-li Y závislá, pak je X závislá.

Řešení:

Obecně dle definice se dá odvodit, že nezávislost se přenáší „dolů“ a závislost „nahoru“. Konkrétně:

- (a) Neplatí: $X = \{(1, 0)^T\}$ a $Y = \{(1, 0)^T, (0, 1)^T\}$ jsou obě nezávislé v $\mathbb{R}^2$.
 (b) Neplatí: $X = \{(1, 0)^T\}$ je nezávislá, ale $Y = \{(1, 0)^T, (2, 0)^T\}$ je už závislá v $\mathbb{R}^2$.
 (c) Platí. Mějme $X = \{v_1, \dots, v_\ell\}$ a $Y = \{v_1, \dots, v_\ell, w_1, \dots, w_k\}$. Podle předpokladu je množina X závislá, tedy existují $\alpha_1, \dots, \alpha_\ell \in \mathbb{T}$ takové, že $(\alpha_1, \dots, \alpha_\ell) \neq (0, \dots, 0)$ a

$$\sum_{i=1}^{\ell} \alpha_i x_i = 0.$$

Vezměme $\beta_1, \dots, \beta_k = (0, \dots, 0)$. Pak stále platí, že $(\alpha_1, \dots, \alpha_\ell, \beta_1, \dots, \beta_k) \neq (0, \dots, 0)$ a

$$\sum_{i=1}^{\ell} \alpha_i v_i + \sum_{j=1}^k \beta_j w_j = 0$$

je netriviální lineární kombinace vektorů z Y , která se rovná 0. Množina Y je tedy také lineární závislá.

- (d) Platí. Jde o obměnu bodu (c).
 (e) Neplatí: $Y = \{(1, 0)^T, (2, 0)^T\}$ je závislá, ale $X = \{(1, 0)^T\}$ je nezávislá v $\mathbb{R}^2$.

Cv. 9.4 Určete, zda následující vektory jsou lineárně nezávislé v prostoru reálných funkcí $\mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ (nad tělesem $\mathbb{R}$): $\{2x - 1, x - 2, 3x\}$.

Řešení:

Označme $f(x) = 2x - 1$, $g(x) = x - 2$ a $h(x) = 3x$. Pak hledáme $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3 \in \mathbb{R}$ takové, že $\alpha_1 \cdot f(x) + \alpha_2 \cdot g(x) + \alpha_3 \cdot h(x) = 0$ pro všechna $x \in \mathbb{R}$. Dostáváme

$$\alpha_1 \cdot (2x - 1) + \alpha_2 \cdot (x - 2) + \alpha_3 \cdot 3x = (2\alpha_1 + \alpha_2 + 3\alpha_3) \cdot x + (-\alpha_1 - 2\alpha_2) = 0.$$

Rovnost je splněna pro všechna x právě tehdy, když je nulový absolutní člen i koeficient u proměnné x :

$$\begin{aligned} 2\alpha_1 + \alpha_2 + 3\alpha_3 &= 0, \\ -\alpha_1 - 2\alpha_2 &= 0. \end{aligned}$$

Množina řešení této soustavy je $\{(-2x_3, x_3, x_3)^T; x_3 \in \mathbb{R}\}$. Množina $\{2x - 1, x - 2, 3x\}$ je tedy lineárně závislá, např. pro $x_3 = 1$ máme

$$-2 \cdot (2x - 1) + 1 \cdot (x - 2) + 1 \cdot (3x) = 0.$$

Cv. 9.5 Najděte čtyři lineárně závislé vektory z $\mathbb{R}^4$ tak, aby:

- (a) právě jeden vektor byl lineárně závislý na ostatních,

- (b) právě dva vektory byly lineárně závislé na ostatních třech,
- (c) právě tři vektory byly lineárně závislé na ostatních třech,
- (d) každý z nich byl lineárně závislý na ostatních třech,

Řešení:

- (a) Například e_1, e_2, e_3, o (ten poslední).
- (b) Například $e_1, e_2, e_3, 2e_3$ (ty poslední dva).
- (c) Například $e_1, e_2, e_3, e_2 + e_3$ (ty poslední tři).
- (d) Například $e_1, e_2, e_3, e_1 + e_2 + e_3$.

Báze a souřadnice

Cv. 9.6 Zjistěte, zda $(-1, 5, 3)^T \in \text{span}\{(1, 2, 2)^T, (4, 1, 3)^T\}$.

Pokud ano, tak určete souřadnice vektoru vzhledem k dané bázi.

Řešení:

Chceme vyjádřit vektor $v = (-1, 5, 3)^T$ jako lineární kombinaci vektorů $(1, 2, 2)^T$, $(4, 1, 3)^T$, čili

$$(-1, 5, 3)^T = \alpha(1, 2, 2)^T + \beta(4, 1, 3)^T.$$

To je vlastně soustava tří rovnic o dvou neznámých (α, β) , kterou můžeme zapsat maticově

$$\left(\begin{array}{cc|c} 1 & 4 & -1 \\ 2 & 1 & 5 \\ 2 & 3 & 3 \end{array} \right).$$

Vyřešením soustavy zjistíme, že existuje jediné řešení $\alpha = 3, \beta = -1$. To jsou i hledané souřadnice $[v]_B = (3, -1)^T$.

Cv. 9.7 V prostoru $\mathcal{P}^2$ najděte souřadnice vektoru $x^2 + 2$ vzhledem k bázi $x^2 + 1, x - 2, 2x^2 + x - 1$.

Řešení:

Postupujeme analogicky, jako v předchozí úloze. Chceme vyjádřit vektor $p(x) = x^2 + 2$ jako lineární kombinaci vektorů $x^2 + 1, x - 2, 2x^2 + x - 1$, čili

$$x^2 + 2 = \alpha(x^2 + 1) + \beta(x - 2) + \gamma(2x^2 + x - 1).$$

Po úpravě

$$x^2 + 2 = (\alpha + 2\gamma)x^2 + (\beta + \gamma)x + (\alpha - 2\beta - \gamma).$$

To nám dá soustavu tří rovnic o třech neznámých, jejíž maticové vyjádření je

$$\left(\begin{array}{ccc|c} 1 & 0 & 2 & 1 \\ 0 & 1 & 1 & 0 \\ 1 & -2 & -1 & 2 \end{array} \right).$$

Matice soustavy je regulární, a tudíž soustava má jediné řešení, a to $\alpha = 3, \beta = 1, \gamma = -1$. Hledané souřadnice jsou $[p(x)]_B = (3, 1, -1)^T$.